

**Мафтин Л. В.**  
*кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри педагогіки та методики  
початкової освіти Чернівецького  
національного університету  
іменіЮріяФедьковича  
м. Чернівці, Україна*

## **ЕТНОПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ДИДАКТИЧНОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Нова українська школа ставить перед собою мету: «сформувати всебічно розвинену особистість, яка усвідомлює себе громадянином України, здатну до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [2]. Тож в умовах сучасних суспільних реалій особливої ваги набуває досвід народної педагогіки українців, їх віковічних надбань у сфері виховання підростаючих поколінь.

Різноманітні аспекти ціннісного потенціалу народної педагогіки, її змістовність, методичні аспекти використання засобів у навчально-виховному процесі сучасної школи розкриваються в працях таких вітчизняних учених, як А. Богуш, О. Вишнеський, В. Кузь, Н. Лисенко, Г. Лозко, Ю. Руденко, Р. Скульський, Г. Філіпчук та ін. Дослідники вважають, що зростаюча особистість повинна постійно перебувати під благодатним впливом духовної культури свого народу. З огляду на зазначене, проблема використання народно-педагогічного потенціалу в загальноосвітній школі є особливо злободенною. Тож *метою* нашого дослідження є обґрунтування можливостей використання засобів української народної педагогіки в освітньому процесі сучасної початкової школи.

Реалізація сучасних навчально-виховних завдань неможлива без урахування педагогічного потенціалу народної педагогіки. На цьому неодноразово наголошував В.О.Сухомлинський: «Школа стає справжнім осередком культури лише тоді, коли в ній панують чотири культури: культ Батьківщини, культ людини, культ книжки і культ рідного слова» [5, с.201]. Учений вважав, що народна педагогіка є невичерпним джерелом збагачення педагогічної теорії і практики, її безцінним засобом, тож належне освоєння скарбів народної мудрості є однією із вагомих умов розвитку педагогічної науки: «Про народну педагогіку ніхто дотепер серйозно не думав і, очевидно, це принесло багато лиха педагогіці. Я впевнений, що народна педагогіка – це осередок духовного життя народу. У народній педагогіці розкриваються

особливості національного характеру, обличчя народу. Характер народу, душа народу, його думи і сподівання, моральні ідеали особливо яскраво проявляються у створених ним казках, думках, легендах, приказках і прислів'ях...» [3, с.256]. Особливо цінними для сучасної школи є виховний досвід народу, погляди на навчання дитини, традиції сімейного, трудового, морального виховання. До народних засобів виховання науковці відносять фольклор, родинну та календарну звичаєвість і обрядовість, соціальне середовище (родина, друзі, громадськість), побут тощо.

М.Г. Стельмахович, один із дослідників народної педагогіки, у своїх численних розвідках, присвячених різноманітним аспектами досвіду народного виховання українців, зазначає, що народна педагогіка – «це неписаний багатотомний, усний підручник про навчання і виховання підростаючих поколінь, який твориться народом, зберігається у його пам'яті й постійно ним використовується» [4, с. 13]. Оскільки основи формування світоглядної позиції особистості, її національної свідомості, закладаються ще у дошкільному та молодшому шкільному віці, проблема використання народно-педагогічного досвіду українців в освітньому процесі сучасної початкової школи набуває особливо важливого значення в контексті формування ціннісних орієнтирів, виховання гідних спадкоємців своєї етнокультурної спадщини..

Невід'ємною складовою народної культури українців є фольклор (народна мудрість, знання), або ж усна народнопоетична творчість. Зміст останнього терміну в науковій літературі трактується як «художньо-словесна творчість народу в сукупності її видів і форм, де засобами мови зображено знання про життя і природу, дані культури і вірування; а також відбито світ думок, уявлень, почуттів і переживань, народнопоетичної фантазії» [1, с.18]. Традиційно виділяють такі роди та жанри фольклору: народний епос – розповідні фольклорні твори (прислів'я та приказки, загадки, історичні пісні, балади, казки, легенди, перекази, байки, притчі, народні казки); народна лірика – поетичні фольклорні твори, у яких життя зображується через відтворення думок, почуттів і переживань героїв (календарно-обрядові, родинно-побутові, соціальні, трудові пісні); народна драма – фольклорні твори, в основі яких лежить конфлікт, а сюжет розгортається через поєднання словесних, музичних і сценічних засобів (пісні-ігри, вертеп, весілля); народний ліро-епос – фольклорні твори, що містять ознаки як народного епосу, так і народно-лірики (балади, думи).

В умовах реформування національної освіти необхідність і вагомість звернення до джерел усної народної творчості, зважаючи на її особливий дидактичний та виховний потенціал, у педагогічному процесі початкової школи не підлягає сумніву. Використання фольклору у змісті навчальних дисциплін,

на різних етапах уроку, позаурочній роботі сприяє активізації пізнавальної діяльності молодшого школяра, розвитку образного мислення, логіки, уяви, комунікативних здібностей тощо. Наприклад, при вивченні частин мови для учнів доречними будуть завдання, побудовані на основі паремій (коротких жанрів фольклору): Прочитай прислів'я. Вибери слова, які відповідають на питання «хто?» або «що?»: Людина без друзів, що дерево без коріння. Дружба та братство – дорожчі багатства. Друзі пізнаються в біді.

Вивчення народних афоризмів збагачує мовлення школярів, підвищує грамотність, сприяє вихованню естетичних смаків. Коли систематично, творчо, послідовно, ускладнюючи завдання, використовувати твори фольклору в зв'язку з іншим навчальним матеріалом, то в підсумку учні вмітимуть чітко, логічно передавати думки, і їхнє мовлення буде орфографічно правильним, виразним, стилістично багатим.

Народні паремії з числовими даними на уроках математики можуть урізноманітнити змістове наповнення таких тем як лічба, нумерація чисел від 1 до 10, додавання і віднімання у межах десяти та ін.: Одна ластівка весни не робить. За двома зайцями поженешся – жодного не впіймаєш. Говорить як три дні хліба не їв. Заробив у пана плату: з чотирьох дощок хату. Краще на п'ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше. Загубили постолі та шукали до пори, як знайшли то було п'ять, треба шостого шукать. Семеро одного не ждуть. Дев'ять чоловік все одно, що десяток. Всім по сім, а мені таки вісім. На грамм амуніції, на десять амбіції.

Отже, уміле використання засобів української народної педагогіки в педагогічному процесі сучасної початкової школи сприяє виконанню вимог реформи НУШ щодо оновлення навчально-виховного процесу, удосконалення форм, методів, засобів навчання, формування всебічно розвиненої особистості, яка сповідує духовні цінності свого народу.

### Список використаних джерел

1. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: Підручник. Київ: Знання – Прес, 2001. 591с.
2. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
3. Окольчина Т. Народна педагогіка в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Сер. : Педагогічні науки. 2013. Вип. 123(2), С. 254-257.
4. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка. Київ: ІЗМН, 1997.232 с.
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям: вибрані твори. В 5-ти т. Київ: Рад. шк., 1977.Т.3. 670 с.